

9.

Učitelja in Kljuna je spremljal sosed Žigon. Može so stopali skozi gozd, kjer je bilo manj snega. Med sivimi debli so pople-savali roji snežink. V svetlobi so se delale pošastne sence.

Nenadoma so se možje ustavili. Od spodaj je bilo slišati neke glasove. Približevala se jim je medla luč in neke sence, ki jih ni bilo mogoče razbrati. Spogledali so se. Kdo so? Ob misli na razboj-nika jih je obšel rahel strah.

Oni spodaj so jih opazili.

»Hoj!«

»Hoj, hoj!« so se jim oglasili.

Srečali so se in si s svetilkami posvetili v obraze.

»Vi ste?« je rekel Jerman, ki je svetil. »Kam pa?«

Može niso odgovorili. Že so zagledali Filipa in Ceneta. Sopi-hala sta zadnja v vrsti in vlekla kovčege. Bila sta zardela v obraz, srečna, da so se našli, hkratu pa sta plaho gledala.

»Hvala Bogu!« je vzkliknil Kljun. »Kje pa ste ju našli?«

»V Lukovi bajti, ali kakor se že pravi tisti podrtiji.«

»Saj sem pravil, da se bosta zatekla v kako hišo,« je rekel učitelj. »Ampak,« se je začudil, ko se je spomnil Petrovega pripo-vedovanja. »V Lukovi bajti, pravite? Kaj pa Kermavnar?«

»Saj to je,« je dejal debeli orožnik malce nejevoljno. »Tička sta nam prepodila. Ali ste ga kje sledili?«

»Neke sledove smo videli,« je rekel Kljun. »Pa sem mislil, da so Petrovi.«

»Ujema se. V vasi je. V dolino ni šel.«

Kljunu se je bilo oddahnilo srcé, da je našel sina. Vendar ga je pisano pogledoval. Pob nemarni, da je mater pripravil v tak strah!

»Zakaj nisi prišel v krčmo, kot ti je bil naročil stric?« je vprašal strogo.

»S — saj sem bil ... v krčmi,« je Filip zajecjljal; ni se upal povedati resnice. »Pa strica ni bilo ... Mislil sem, da se je že odpeljal ...«

Izgovor je bil ničev, oče mu ni verjel. Toda pred drugimi ga ni hotel huje prijemati. Se bosta že še pomenila. Vzel mu je kovčeg, učitelj pa je pograbil Cenetovega.

»Ne smemo se preveč muditi,« je rekel orožnik. »Pojdimo! Da medtem oni ptiček komu ne izprazni skrinje.«

Bila jih je cela procesija, ki so počasi speli navkreber.

Dospeli so na vrh pobočja. Pred njimi se je v zimski noči, pokrita z novim snegom, razprostirala vas. Začudili so se: vsa okna so bila svetla, po vseh poteh pa so begale svetilke, od njih so padale dolge sence. Kaj to pomeni? Molčali so, a vsi so mislili isto. Pospešili so hojo.

Od cerkve je prišla skupina kmetov, svetili so okrog in se razburjeno razgovarjali. Zagledali so došlece, se ustavili in počakali. Oboroženi so bili s koli, eden izmed njih je imel sekiro. Ta je prvi spregovoril.

»Baš prav ste prišli,« je rekel, ko je zagledal orožnike.

»Kaj se je zgodilo? Kaj iščete?«

»Vražja reč! Kermavnarja! Peter ga je obstrelil, ko je nameral valomiti. Pa nam je ušel.«

»Ušel? Torej ste ga imeli že v rokah?«

»Tega ne. Prepozno smo prišli.«

»To se pravi, da ga ni zadel.«

»Zadel. Kako da ne! Saj smo našli sled krvi. Pa je izginil, kakor da se je vdrl v zemljo. Ni ga in ga ni!«

»Lepa reč! V snegu bi ga pač izsledili.«

»Seveda bi ga, ko bi le tako ne snežilo. In ko bi ljudje ne bili vteptali sledov.«

»Daleč ne more, ako je ranjen.«

»Saj pravimo, da ne.«

»Kje pa je Peter?« je vprašal Kljun.

»Pri Agati. Prestrašila se je in menda kar oslabela.«

»Bog pomagaj, še tega je bilo treba!« je vzkliknil Kljun in naglo stopil proti hiši, iz katere je sijala luč.

Za njim je stopal Filip. Bil je ko pijan. Zaprepastilo ga je, kar je slišal. Njima so sledili tudi ostali. Burno so se razgovarjali.

Mati Agata je na pol ležala v starem naslonjaču ob peči. Bila je zelo bleda, kakor brez življenja. Ko je zagledala moža in za njim Filipa, se je hotela dvigniti. Zopet se je zgrudila, ni imela moči. Vzkliknila je od veselja in prožila roki predse.

»Ne razburjaj se brez potrebe!« jo je miril mož. »Je že vse dobro. Saj vidiš, da se je vrnil živ in zdrav.«

Filip je bil izmučen, bolela ga je glava, od dogodkov se mu je delala omotica. Ko je stal pred materjo, je pozabil na vse drugo, kesal se je, da je mater pripravil v tak strah. Hotel je nekaj reči, a so mu ustnice krčevito zatrepetale. Stopil je k materi, ki ga je ujela v roke.

»O, Filip!« je stokala; solze olajšanja so ji pritekale na lica. »Da se ti le nič ni zgodilo! Da te le zopet vidim! O, Filip, Filipček moj!«

Ako bi se bilo to zgodilo kdaj drugič, bi bilo dijaka pred drugimi sram tako vročega ljubkanja. Zdaj pa ni maral za to, dobro mu je delo. Solze so se mu nabirale v očeh. Mati ga ni izpustila, božala ga je po lasih.

»Vidite, gospa, da se je vse dobro izteklo,« je govoril učitelj z ganjenim glasom. »Kakor sem dejal... v neko hišo sta se zatekla... Zdaj pa pojdi domov,« je rekel Cene-tu. »Pojdi, da ne bodo skrbeli. Kmalu pridem za teboj...«

Peter je bil stopil pred hišo med kmete in orožnike. Zopet je moral pripovedovati, kako se je bilo zgodilo. Pes je srdito zalajal, skočil je pred hišo, tedaj je zagledal, kako razbojnik visi na steni hleva. Prav ali ne, streljal je na malopridneža, ko je hotel vlomiti. Čisto razločno ga je videl, kako je zdrsnil v sneg. Seveda bi ga bil lahko ujel, ako bi bil tedaj skočil k njemu. Pa je sestra zakričala kot nora, moral je k nji. Potem pa je bilo že prepozno.

»Prehudo ga nisi zadel, da je lahko utekel,« je rekel nekdo.

»Hudirja!« je vzkliknil Peter. »Prav ubiti bi ga niti ne hotel.«

Zmeraj mu je bilo na jeziku: »ustreliti ga je treba«. Tedaj pa ga je bilo vendar groza svojega dejanja. Najljubše bi mu bilo, da ga je zadel v nogo in bi ne mogel pobegniti. V ječo naj bi ga vtaknili,

da obsedi svojo kazen. A kazalo je, da ga je kaka jeklenka le malo oprasknila.

»Dobil bi bil samo, kar je iskal,« je rekel komandir. »Njemu se tudi niso smilili ljudje.«

»Nocoj ne bo poizkušal več vlomiti, le skriti se bo hotel. Vse moramo pretakniti, da ga najdemo. Ne pozabite niti kozolcev niti hlevov. Ako ga izvohate, zabrlizgajte! Takoj bomo na mestu.«

Možje so po dva in dva odšli svojo pot. Tudi učitelj se je napotil domov.

(Dalje.)

Adam Milkovič

Andreja Razpotnika Veliki teden

Franjo S. Stiplovšek: *Križani*, lesorez

Naša hiša je stala v predmestju ob zmerom prašni cesti, ki je vodila v Ljubljano. Tam so stale še Štefkova, Kruhkova, Kozlova in Matevževa hiša. Včasih se priti-hotapijo te hiše iz mraka nenadoma spet predme in iz njih stopijo poznani obrazi, mladi, nežni in od sonca obsijani. Pridejo in gledajo po polju in travnikih in na cesto, po kateri drdrajo vozovi, in

tonejo v prahu ljudje, ki se utrujeni vračajo iz tovarn na svoje domove. Res, nekaj čudovitega je ta cesta; zmerom je bila lepa — v sončnem svitu, ko si udaril z nogo v prah in se je zakadilo do neba in lepa v dežju, ko si gradil jezove in jezera, po katerih so pluli parniki v daljni svet. Po tej cesti so iz dneva v dan odhajali

in prihajali poznani ljudje: otroci, starci in žene. Še danes jih vidim: vesele in nasmejane pa tiste, ki so sključeni in utrujeni in zamazani prihajali ob večerih izza rdečih tovarniških zidov.

In spominjam se čisto natančno tudi dneva, ko so ljudje prestrašeni obstali pred svojimi domovi in na cesti. Bil je soparen poleten dan. Po cesti je prihitel sosed Matevž in dejal:

»Vojna je! Jutri, pojutrišnjem pojdemo vsi do zadnjega...«

Prešli so tedni in meseci. Po cesti so odhajali možje in fantje; mladi in nasmejani so prepevali pesmi in se niso več vrnili. Matere in žene so postajale pred svojimi domovi, gledale so nekam v daljo, kjer je sonce zahajalo, in so se spet vračale. Zdaj pa zdaj so zazvene v oknih šipe.

»Moj Bog!« se je pokrižala sosedka, »spet jih je padlo nekaj.«

Potem sem se nekega dne, bilo je na veliki teden, nenadoma prebudil sredi noči. Zunaj po cesti so udarjali koraki, enakomerni, odločni, v svitu plapolajoče petrolejke, ki je visela v stekleni omarici nad cesto, sem videl skozi okno temne postave v jeklenih čeladah, ki so v četverostopih hitele v noč. Še in še so prihajale, pretežko otovorjene in sključene do tal. Z ramen so jim visele puške, ob bokih bajoneti. Več in več jih je bilo, in cesta se je tresla pod njihovimi koraki in oblaki prahu so ovijali trepetajočo luč. In potem je naenkrat sredi te strahotne pesmi škripajočih čevljev nekdo zaklical v tujem jeziku z visokim glasom:

»Stoj!«

Temne sence so obstale in molče strmele predse, v odmoru so posedle na to in na ono stran ceste. V svitu luči, ki je gorela nad njimi, sem natanko ločil obraze, v strahotnih sencah sem zdajci spoznal obraze, mlade in postarne, sama skrb in dobrota je sijala izpod jeklenih čelad. Videl sem človeka petdesetih let, ki je slonel na puški in buljil predse v temo. Morda je mislil na ženo, na otroke, ki jih je pustil doma, Bog ve. Ob njem je sedel bled fant osemnajstih let, sama mladost ga je bila. Iz oči, ki so zdaj pa zdaj pogledale izpod jeklene čelade, je sijala ena sama ljubezen do življenja, do samega lepega — pa je držal v rokah bajonet, ki so mu ga potisnili s seboj na pot. Nepremično je strmel vanj, in njegov obraz je bil še ves otroški. Na njem je še ležal dih poslavlajoče se matere, med lasmi še neposušena njena solza.

Tako so sedeli v gručah po trije, štirje; čisto sam in prav spredaj je sedel častnik, resen in koščenega obraza. Izpod jeklene čelade je zdaj pa zdaj nemirno puhnil dim in se izgubil v temo. Potem pa se je zgodilo nekaj, kar je nenadoma pretrgalo molk. Na cesto, tik pod petrolejsko luč, se je zaril v prah bajonet, ki ga

je nekdo z vso silo vrgel ob tla. Častnik je vstal, jeklene čelade so se zamajale in obstale. Stopil je k bajonetu, se razkoračil nad njim in vprašal v tujem jeziku:

»Čigav je bajonet?«

Nihče se ne gane.

»Kdo je odvrzel orožje?« kriči častnik.

Tedaj pa je vstal tisti blede fant, ki mu je bilo šele osemnajst let.

Vse se je ozrlo vanj.

Častnik je pristopil.

»Kdo si?«

»Andrej Razpotnik.«

»Čemu si storil to?«

»Ne vem,« je skomignil fant. »Nenadoma me je prijelo, da bi se vrnil domov.«

In njegov drobni obraz je postal še drobnejši in tak je mirno, nič hudega sluteč gledal v častnika.

Toda nekaj trenutkov nato je visel z rokami na hrbtu ob deblu sosedove jablane. Bled in s povešenimi očmi je buljil v tla. Po čelu so mu polzele kaplje in padale na mater, ki je klečala tam daleč nekje, pod podobo Matere božje in molila za svojega sina ...

In ko se je jelo svitati, je zapel zvon. Novemu dnevu je zapel in novemu trpljenju velikega tedna.

Danica Gruden

Pridi kmalu Velika noč!

*Pridi kmalu Velika noč
s soncem toplim v naše kraje!
Natrosi cvetja! Kot nekoč
ozaljšaj naše tihe gaje!*

*Pridi kmalu Velika noč
v srca vseh ljudi na svetu!
Tvoj dih naj gre do revnih koč,
vsa zemlja bodi roža v cvetu!*

*Pridi kmalu Velika noč,
vstajenje novo nam oznani,
da vsakdo vabil bo pojoč:
»V življenje novo, človek, vstani!«*

Josip Ribičič

Zemlja

Nedeljsko jutro ob vznožju gorenjskih planin. Strmo navzgor se vzpenja gozdna pot iz Nomenja proti Gorjuški planoti. Smreke ob poti so zavite v pravljичne svečke, ki rahlo zazvenkečejo ob vsakem drgetu zelenih vej. Prvi žarki sonca odsevajo z njih v mavričnih barvah. Okrog debel se je bil sneg že stopil. Tam sili na dan novo življenje. Vsepovsod pod snežno odejo se pripravlja življenjski sok — še malo toplote — in tudi tod bo zazvonkljalo in zatrobentalo mlado, novo življenje. Zrak je oster in omamlja, da postane popotnik kar plah in majhen.

Po poti se vzpenjata dva mlada meščana. Mudi se jima na vrh. Tam ju gotovo že pričakuje sošolec, ki preživlja velikonočne počitnice na svojem gorskem domu. Pot sili vedno bolj navzgor, a mlade noge zmagujejo strmino kar tako brez truda in težav. Pod vrhom se prijatelja ustavita.

Božidar zauka navzgor: »Hojá-jujú.«

Vrisk se lomi od sten, se vali prek gozda in se vrača v vedno šibkejšem odmevu. Nekje se splaši kragulj, se dvigne v zrak, zafrfota nad gozdom, ko da bi hotel spoznati nevarnost, nato splava nad dolino in utone v senci na nasprotni strani soteske.

Visoko nad potjo zauka nekdo kot v odgovor: »Hojá-jujú.«

»To pa je Janez!« se razveseli Božidar, zauka še enkrat in se požene po poti navzgor. Bogdan ga komaj dohaja. Ne dolgo in mlada meščana sta na vrhu, kjer se pot prelomi v planoto proti Gorjušam in Koprivniku in vsem malim naseljem Pokljuških planin. Gorjanski fant Janez jima že hiti naproti. Vesel je prijateljev in srečen, da jih lahko sprejme sredi svojih planin. Smehlja se in prsi se mu izbočijo, ko sredi pozdravljanja pokaže z roko proti dolini, ki se tu na vrhu razodene očem kakor lepa pravljica. Meščana se ozreta in vzklik se jima iztrga od presenečenja. Pogled na dolino je veličasten. Iznad Bistrice se dvigajo in trgajo megle, se vrte in zapletajo, ko da bi hotele zbežati soncu. Vijejo se okrog Babjega zoba kakor tančice gorskih vil, se redčijo in končno izginejo v nič. Bled je še v senci, a vrhovi bližnjih gora žare v žarkem jutrnjem soncu. Stol rdi krvavo in razkriva vijoličaste razpoke svojih sten. Na zahodu se koplje v svetlobi Triglav, skrivnostni Bogatin pa se skuša izmotati iz senc sivega očaka.

Molče občudujejo prijatelji lepote, ki se pred njimi razgrinjajo. Odlože nahrbtnike in sedejo. Žejne oči meščanov pijejo lepoto

slovenske zemlje. Kakor na dlani je dolina pod njima. Hiše v Nomenju in Bohinjski Bistrici so kakor igrače, ljudje na poteh kakor drobne mravlje. Nevajeno oko jih komaj razloči. Sredi doline se srebri Bistrica, ob vodi se vije proga. Pred postajo v Bohinjski Bistrici stoji vlak. Tak je kot v izložbah igrač. Komaj da ločiš stroja od vozov. Nenadoma se zgane. Drobna gosenica, ki bi se rada sprehodila po tem prelepem koščku zemlje. Brez ropota in sopihanja se vedno hitreje zaganja naprej proti temni luknji

Prvi pozdrav pomladi

Črne prsti. Še malo — in že izgine v drobovju gore v temo — v črno temo...

Prijatelji trije se spogledajo in tako jim je pri srcu, ko da je vse tri prevzela ena in ista misel, grenka in in bridka ko pelin.

Ko nam grenka misel sede v srce, se ne da več pregnati, dokler ne razprede vseh misli, dokler ne preizkusi vseh ostrin. Vztrajna in popolna je grenka misel, za sabo vleče druge in vsaka zbada in trosi nemir v srce. Prelomiti se ne da, ne odgnati, preden vsega ne pove.

Čez sonce je zajadral oblak, doline in gore so se zavile v senco.

»Ko bi človek vedel, kako bo čez leto in dan!« vzdihne Božidar. »Kdo ve, če bomo čez leto dni še lahko tako brezskrbno sedeli tu in občudovali lepoto naše zemlje? Morda bodo tedaj že brnele nad to dolino jeklene ptice in trosile smrt na levo in desno. Moj oče mi je večkrat opisal čudno žvižganje in tuljenje bomb v zraku. Tuli in žvižga v zraku kakor pošasten jok. Ničesar ne vidiš v zraku, a ne moreš se ubraniti občutka, da je naravnost vate namerjeno. Da te bo natančno čez pol preklalo. Pa pade in se razpoči kilometre daleč od tebe.«

»Čez leto dni,« razpleta Bogdan svojo misel, »čez leto dni bodo morda po tej dolini drveli vlaki polni beguncev, od strahu na pol blaznih ljudi. Moj oče je to doživel. Videl je mater, ki je pestovala stensko uro, misleč, da je rešila svojega otroka.«

»K sreči ne bo to pot prišlo čez noč in nenadoma!« meni Božidar. »Vsakdo se je več ali manj že pripravil.«

»Kako pripravil?« se začudi Janez. Oči mu begajo od Črne prsti do Karavank in v roki se mu prelomi veja, ki se je bil nanjo naslanjal.

»Tako,« odgovori Božidar, »da se je vsak že odločil, kam bo bežal, če bo treba. Moj oče si je že lansko jesen kupil hišo tam doli nekje pri Banjaluki. Treba nam je le sesti na vlak in odriniti pravočasno.«

»Moji pa nameravajo še globlje v Bosno,« pove Bogdan. »Nekje so si zagotovili dvoje sob in kuhinjo. Plačujemo zanje že zdaj najemnino. Pri nas imamo vsak svoj kovčeg že pripravljen za vsak primer. Ko bi završalo, bomo že na poti. Največ meščanov si bo tako pomagalo.«

Tik pod vrhom je zašumelo in kriknilo v gošči. Mlad skobec je šinil v varno ozračje in preplaval dolino. Prek gora so se valile nove sence. S triglavske strani je hladno zavelo. Prijatelji so si zapeli suknjiče.

»Kako žalostno je vse to!« pretrga Janez molk. »Kogar koli sem v mestu srečal, s komur koli sem govoril, kjer koli prisluhnil, povsod se mi je zarežala naproti ena sama skrb: kam bežati, kam se skriti? Redkokje me je objel topel žarek možate misli: Naj pride kar koli, mi ostanemu tu, tu na braniku. Kakor da je kuga okužila ljudi, kuga bega...«

»Saj bo tudi tebel!« oporeka Bogdan. »Če bi šlo zares, bi se tudi ti podal na trnjevo pot.«

»Jaz?« se začudi Janez in se okrene.

Sonce je bilo pretrgalo oblak in razsvetilo planoto. Zažarela je otipljivo blizu. Iznad Spodnjih Gorjuš na samotni rebri se je pozlatil preprost kmetski dom. Na hišo se naslanja hlev. Iz hleva je bil ravnokar stopil mlad konj. Razposajeno je poskočil na desno in levo, brcnil z nogami visoko v zrak, zarezetgal in se povaljal v snegu ob šupi. Nato je zdirjal po klancu navzdol proti napajališču.

Janez se nasmehne in pokaže na reber:

»Poglejte domačijo na rebri. Tam je moj dom. Tisti konjiček je naš Pram. Če bi ne bilo predaleč, bi ga poklical, pridirjal bi k meni in z gobcem iskal po mojem žepu. Vajen je dobiti košček sladkorčka ali skorjico kruha. V našem hlevu je še petero glav živine. Vsako poznam po imenu in navadah. In vsako živinče pozna mene. Ko stopim v hlev, se vse njihove glave obrnejo proti vratom. Zamukajo vse hkrati in z oči jim berem pozdrav. Tam na desni so naša polja, nad hišo naš gozd in za gozdom na pokljuški

strani naše planine. Polja so vsa prepojena z našim in naših dedov znojem, na planinah pa je ni pedi, kamor bi ne bila že stopila noga naše živine in naših pastirjev. Tam v hiši poleg hleva pa sedi moj oče za pečjo, presoja vreme iz stoletne pratike ali pa se pogovarja z dedom, kako bosta kmalu z novim znojem prepojila našo zemljo. Morda se tudi pogovarjata o vojnih vihrah, ki jih je naša hiša vse preživela, ali o valptovem biču, ki je žgal pleča naših dedov, da bi jih prepodil z doma. Kakor pradedi, tako sta tudi ona dva pri-raščena na ta košček zemlje. Ko da so jima noge do kolen v njej! Ko da so jima iz nog pognale korenine in se zarile v zemljo. Moj oče se je v Solunu boril za ta dom, moj ded je medtem čakal nanj in mu čuval zemljo bolj kot svoje življenje. Pridita, pokažem vama vse, kar je našega, samo našega; pokažem vama, da bosta razumela: S te zemlje ni mogoče bežati, za to zemljo se je treba boriti! Beg bi bil izdajstvo! Pridita, pokažem vama še druge gorjanske domove. Povsod bosta srečala le eno samo živo in odločno voljo: Če bo treba, z golimi rokami bomo branili svoj dom in svojo zemljo! Pridita, pa bosta razumela...»

Prijatelji trije vstanejo in se napotijo proti domačiji na samotni rebri. Janez stopa spredaj. Ponosen in samozavesten mu je korak. Prijatelja mu sledita molče in sklonjenih glav. Nekam čudno jima je pri srcu. Ko da se sramujeta pogledati tej zemlji v obraz.

Na prekpoti z Gornjih Gorjuš zavriska harmonika. Vriska in poje veselo. Napihuje jo mlad gorjanski fant z vojaškim pozivom za klobukom in viržinko za ušesom...

Manko Golar

Policaj Kozobrc

Policaj iz Pušč — to je kraj za Pustim vrhom, ga je nekoč hudo polomil; pravijo, da je premalo varoval županove češplje in da so jih frkolini porabutali.

Sam sveti Peter mu ne bi mogel odpustiti tega greha, kaj šele gospod župan. Hudo pisano so ga pogledali, jezo zakašljali in strogo pljunili, ko sta se srečala, in Kozobrcu, tako je bilo namreč smelemu policaju ime, je kar zagomazelo po mršavem telesu in kurja polt ga je spreletavala, da je bilo skoraj res že preveč.

Nikoli ni človeku dobro, če se s kom skrega, pa naj bo to le samo najboljši prijatelj in človek nima več mirne ure. Če pa se spreš s svojim gospodom, ti pa ni več pomoči; nezaslišan strah ti sledi za vsakim korakom kot senca.

Kot polit kuža je hodil Kozobrc po vasi, v obraz so se mu zarezale globoke gube, ki so jih rodile skrbi in strah pred hudim gospodarjem.

Skoraj nenehoma je razmišljal ubogi grešnik, kako bi se zopet prikupil oču županu, kako bi se spokoril za greh, ki mu je dan za dnem glodal dušo.

Sreča, ki Kozobrca ni pustila skoraj nikdar na cedilu, se mu je tudi tokrat nasmehnila. Županova dekla Urša, pravijo, da je bila policajeva nevesta, mu je kar na lepem povedala — o čem se vse ljudje ne menijo. Govore, da dišijo oču županu nad vse divji zajčki, da so kar neumni nanje. Kako sta prišla z vrlo Uršo na ta pogovor, Kozobrc še danes ne ve.

To se je nasmehnilo policaju lice, in kakor blisk mu je planila v glavo prejasna misel: »Ej, kaj pa, ko bi z divjim zajčkom pomiril gospoda župana? Ni šent, da ne bi postala zopet dobra prijatelja, kot se spodobi to ljudem, ki kujejo usodo Puščam.«

In že se mu je dalje sukalo v glavi: »Da, jaz policaj Kozobrc in župan Coklar, midva sva glavi in stebra celih Pušč. Kaj drugi, ti nama ne sežejo niti do pasu.«

Takele misli so obhajale našega Kozobrca. Od veselja sta se mu dvignili roki kar sami od sebe v zrak in z njimi helebarda, zvesta Kozobrčeva spremljevalka. Policaj je ob teh presladkih mislih kar pozabil na župana in na njegovo jezo. A kaj, ko se mu je zopet zasukala v glavi podoba strogega župana z mrkim licem in za trenutek razjasnjeno obličje se mu je zopet mračilo in gube so se še globlje zajedle v čelo.

Pa se mu je vendar zopet zmotalo v glavi: »Da, kar zajčka, prijaznega divjega zajčka dobim kje in ga podarim oču županu,« je pomislil in še pljunil povrhu, da je še bolj držalo.

In je imel Kozobrc tudi prijatelja, vsak človek ga ima, v sosedni vasi je bil doma, za Štefuca so ga klicali in je bil ponos cele fare. O, Štefuc je bil lovec in še pol povrhu in bi nekoč kmalu ustrelil pravega medveda, če se potem ne bi pokazalo, da medved ni bil medved, pač pa le sosedovo tele, ki je malce preveč zašlo v goščo. Zajca mu ni bilo treba niti pogledati, kaj še, še malo ne, pok, pa je že ležal in molel vse štiri od sebe. No, vam pravim, imeniten dečko in vsak, ki ga je poznal in ga smel tikati, si je lahko štel to v ponos. Pa je bil ponosen nanj tudi Kozobrc, ej, takih prijateljev ni zametavati.

»Ta mi bo ustrelil zajčka,« je prevzelo Kozobrca, ko je ponoči — Kozobrc zdaj tudi ponoči ni spal — čuval red in mir Puščanom in buljil v polno luno, ki se mu je za spoznanje spakovala, da si

Kozobrc res ni mogel drugače, da se je obrnil na drugo stran in strmel v prazno županovo češpljo.

Že prihodnji dan je izročal svečano pismonoši pismo — ali ne, hočem reči potovki Zefi, pismonoša bi bil že malce preveč za Pušče — in ji zabičal, da ga mora zagotovo oddati temu in temu, sicer bo šla v luknjo, da bo pomnila, kako ga je nekoč opeharila — sicer pa o tem ne moremo govoriti, ker je potovka poštena ženska in se o njej kaj slabega sploh ne sme misliti.

Ko je prijatelj Štefuc prejel pismo, se je hudo začudil in se malce tudi prestrašil. Možakar je dobil v življenju le enkrat pisanje in še to od sodnije, ki ga je klicala zaradi zajcev, ker jih je streljal ob nepravem času in se je komaj izmazal pred sodnikom. Zato je sedaj prebledel, ker se mrha ni prav nič poboljšala, gotovo je bil zopet z divjačino kaj navzkriž.

Pa Zefa ga je potolažila, mu povedala, da jo pošilja Kozobrc in da mu mora izročiti to pismo.

Štefuc je buljil v pismo, ga obračal, a čačke so ostale le čačke in sam živ krst jim ne bi mogel do živega. Še sam organist jih je komaj in komaj — pa vam je bil on modrijan — razbral, da hoče imeti Kozobrc od njega zajčka, lepega, prijaznega divjega zajčka, da naj mu ga kmalu pošlje, ker ga hudo rabi za to in za to. H koncu je še pristavil, da upa, da sta še vedno prijatelja in da mu prošnje gotovo ne bo odbil. O kakšnem računu pa ni bilo nič pisanja, kar je Štefuc po pravici užalostilo.

Vendar je šel Štefuc domov po pušo, ne, ni šel ponjo, ker jo je imel že pri sebi, vsak dober lovec mora imeti to reč pri roki. Zdaj pa kar v gozd! Tam se kaj radi smukajo zajčki in ni šent, da mu ne bi prišel vsaj eden pred cev, saj jih je toliko.

Pa kot da bi bil ta dan zaklet, zajčka ni bilo od nikoder, pa naj je Štefuc še tako napenjal oči in pristavljaj roko k ušesu. Ves togoten se je vračal proti domu, ko je padal v gozdu že mrak. Kar skoči nekaj iz grma, »puf«, še enkrat »puf« in zajček se zvali v travo. O, saj ni bil zajček, le podivjani maček mu je skočil pred pušo.

O ta preklicani Štefuc, to vam je navihan, pa tudi hudoben se lahko temu reče, kar se pač ne bi smelo reči tako dičnemu lovcu. Ker ni mogel ustreliti zajčka, je pa ustreljenega mačka namenil svojemu ljubemu prijatelju Kozobrcu. Lepo ga je zavil v papir, k vsaki mačji nogi je privezal po eno zajčjo, teh je imel kar na izbero, k ušesu pa še zajčje uhlje. Noge in ušesa so štrlela lepo iz papirja in živ krst ne bi mislil, da v papirju ni zajčka, pač pa le podivjani maček.

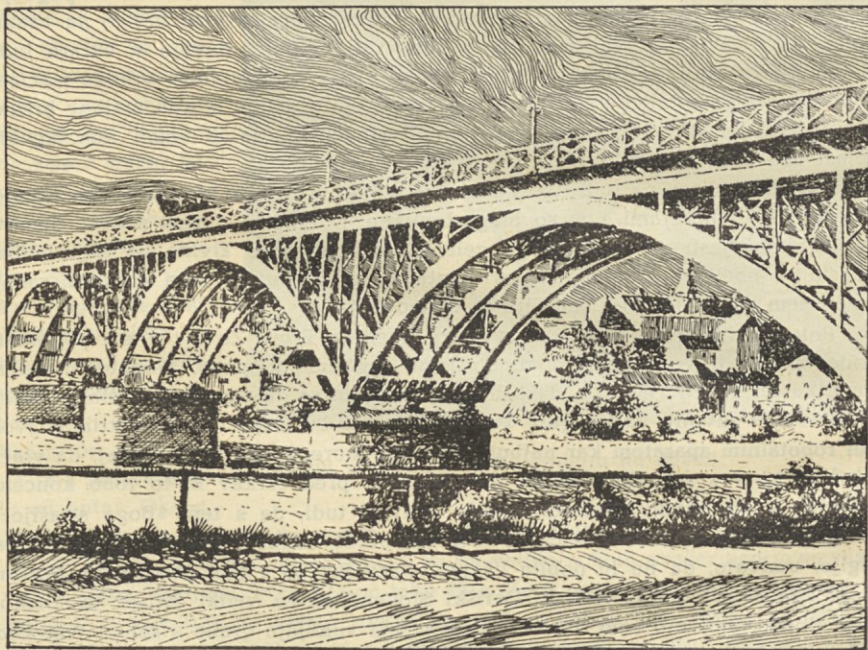
Kozobrcu je kar poskočilo srce, ko mu je prinesla prihodnji dan Zefa lepo v papir zavitega zajčka. Strokovnjaško ga je potehtal v roki, kar dobro rejen se mu je zdel, kot nalašč bo za župana. Papirja se ni niti dotaknil. »Zajček je zajček, kaj ga boš odvijal, ko pa je tako lepo zavit,« je pomislil, ko se je odpravljal k županu.

Krivo so ga pogledali oča Coklar, ko je prišel k njim. Ko pa so zagledali v roki zajčka, se jim je obraz kar nasmehnil in so brez besed segli po Kozobrčevi desnici in jo krepko stisnili. Še nekaj prijaznih, skoraj toplih besed sta si izrekla in vse sovraštvo je bilo pozabljeno.

O zajček, kako plemenita žival si vendar, iz sovraštva kuješ ljubezen, iz žalosti veselje!

Kar posloviti se nista mogla stebra in glavi Pušč, tako je bilo genljivo; šele ko sta zvrnila deset kozarčkov žganja, sta se še enkrat milo pogledala in Kozobrc jo je malce mehkih kolen mahnil proti domu presrečen, da se je cela zadeva končala tako nebeško lepo.

Kako je bilo prihodnji dan, to se pravi še isti večer, ko je gospa županja pridrvela pred očo župana s črnim mačkom in mu ga vrgla pred noge, češ to je tvoj zajček, zgodba ne ve. Pravijo le, da je moral Kozobrc še tisto minuto v luknjo, zakaj oča župan so hudi in neusmiljeni. Ako sta se že pobotala do danes in kako sta se, pa res ne vem.

Klopčič: Železniški most v Mariboru

Slovenski velikonočni običaji

Velikonočni običaji se začno s cvetno nedeljo. Spomin na oljke in palme, s katerimi so postiljali Jezusu pri vходу v Jeruzalem, se je nekako združil s praznovanjem pomladnega praznika z značilnim običajem butar.

Butare sestojijo iz leskovih šib in imajo često drenov kolec v sredi, na vrhu pa šop bršljana, oljke, brinja za vršiček, tu pa tam tudi vrbove vejice z mačicami. Vmes so včasih navezana jabolka in pomaranče. Moderne butare, ki jih prodajajo v Ljubljani, imajo med zelenjem tudi pisane trakove. Vse to zelenje je imelo včasih simbolni pomen, ali pa so se ga držale vraže. Z leskovim šibjem iz butar je treba živino prvič na pašo gnati, če naj uspeva, kolec sredi butare ostane za »gožke«, da bo srečna vožnja in oranje, oljka se vtakne v hiši za stropni tram, da ne bo ognja, z brinjem se kadi po sobah in gospodarskih prostorih kadar treska, isto tako se spravijo vrbove mačice, ki se sežigajo z brinjem, da odvrnejo nesrečo, copernice in bolezen, ponekod mačice tudi uporabljajo za zdravila. Drenov kolec vržejo na Gorenjskem in v Beli Krajini na ogenj, kadar grmi, da ne bi v hišo treščilo. Če se na cvetno nedeljo vtakne v butaro bezgova palica in se z njo na veliki četrtek močno udari po hišnih vratih, brani to kačam k hiši, zakaj do koder je segel glas udarca, preko tiste meje ne more nobena kača (Štajersko). Na Dolenjskem ponekod osmukajo z butar mačice takoj, ko so jih prinesli iz cerkve in jih dajo živini za zdravje. Tudi bršljan dajo živini, da bo zdrava in debela. Koroški Slovenci imenujejo butaro »prajtelj« in jo opremljajo z velikim šopom brinja, s katerim se kadi, kadar treska. Goriški Slovenci devajo v butare večinoma oljko in lavoriko, šib denejo v butaro toliko, kolikor je živine v hlevu, glavna pa je šiba »brdebitka«, s katero se poganja prvič živina na pašo. Na Krasu pritrdijo oljčno blagoslovljeno vejico na vsaka vrata, da bi Bog varoval vse, kar je za vrati. Štajerci devajo v butare tudi »hudobiko« (Viburnum lantana), dren, »božji lesec«, oljčevino in vrbove mačice. Pohorci hranijo butarične šibe. Pred sv. Tremi kralji delajo iz njih majhne križce in jih vtikajo za vrata, okna, zatikajo ob studencih, da bi »hudi duh izgubil oblast nad temi stvarmi«.

Na Dolenjskem, pa tudi Gorenjskem je običaj, da fantje iz cerkve čim urneje teko domov z butarami, čim so blagoslovljene. Kdor prvi v vasi priteče domov in da živini jesti od butaričnega zelenja, pravijo, tega živina bo najurnejša. Včasih so imeli na kmetih nekateri fantje ogromne butare, cela drevesa, zakaj še pri tem ni ostalo brez baharije in tekmovanja.

Potem pride veliki teden in zvonovi »gredo v Rim«. Že v torek popoldne pride mladež k večernicam z ropotljami, ragljami, klepetci, klopotci in čaka trenutka ob koncu večernic, da ugasnejo sveče in se da znamenje s šibico, kdaj bodo »Judje zavpili: Križaj ga!« Tedaj mladež to kričanje Judov ilustrira s svojim ropotalnim aparatom kar najbolj drastično more. Ponekod je običaj, da vlačijo mladina po ves dan stare deske, zaboje, sode pred cerkev in to robo koncem večernic z ogromnim šundrom razbije. Pravijo tudi, da s tem »Boga strašijo«. Belokranjci se na veliki četrtek vsakokrat, kadar v zvoniku drdra velika raglja, umivajo, da ne bi dobile lišajev. Gorenjke pa s tem posnemajo Jezusa, ki je umival pri zadnji večerji. Goriški Slovenci se na veliki četrtek in soboto, med glorio, umivajo celo v cerkvi, ker s tem »umijejo grehe s sebe«. Ponekod jedo na veliki četrtek koprive, da se obvarujejo čarov, na Štajerskem si naberejo ta dan kopriv in jih denejo pod streho, da bi bili »obvarovani gromske strele«.

Slovenci ponekod mislijo, da je na veliki petek vsa zemlja mrtva in žaluje radi Jezusove smrti. Na veliki petek se torej ne sme orati. Ponekod dajo živini šele na veliki petek zelenje s cvetno-nedeljskih butar. Če gre na veliki petek dež, pomeni to skrajno nerodovitno leto. Kdor je na veliki petek meso, se zadavi. Tudi gre ta dan vse molit v cerkev pred božji grob in poljubit »Bohka«.

Na veliko soboto zjutraj se v cerkvi blagoslavlja voda in ogenj. Žene pridejo s posodami za blagoslovljeno vodo v cerkev, mladež pa zakuri pred cerkvijo ogromen kres iz razbitih desk, ki so preostale od »strašenja Boga« na veliki teden. Že

jeseni in pozimi se vsaka hiša preskrbi z drevesno gobo, katero vso zimo suše za pečjo. To gobo privežejo na žico, jo pri blagoslovljenem ognju na veliko soboto upalijo in dečki teko z njo domov, neprenehoma jo vrteč na žici, da ne preneha tlėti. Drugi nosijo žerjavico v loncih domov. Mežnar, ko prižgo kres, mora zanetiti ogenj s kresilom in kamnom.

Dokler ne pride blagoslovljen ogenj v kuhinjo, se nikjer ta dan ne zaneti ogenj na ognjišču, zakaj na veliko soboto je treba zakuriti z gobo. Samo na takšnem ognju se smejo kuhati pirhi in krača ter se peči potice. Obenem ta dan požgo tudi vse, kar je od prejšnjega leta še preostalo od butar. Okrog

Skofje Loke je navada, da nosijo otroci blagoslovljen ogenj po vsem posestvu okrog. Koroški Slovenci imajo običaj, da na veliko soboto zvečer hodijo po vaseh s prižganimi bakljami, preganjajoč tako čare. Že v postu posekajo v Zilji bor ali smreko, jo oklestijo, na veliko soboto pa neso na bližnji hrib, prižgo na debelem koncu in potem vsaka hiša svojo »bakljo« nosi po vsem posestvu, ki spada k hiši. Nositi jo morajo neoženjeni moški, za njimi gredo stari ljudje in »žebrajo« mo-

Maksim Gaspari: *Cvetna nedelja na deželi*

litve za dobro letino. Nosači takih bakelj pravijo, da hodeč po poljih »iščejo Kristusa«. Končno zaneso vse baklje zopet na hrib in puste, da dogore v kresu. Stajerski Slovenci kurijo na velikonočno jutro kres, imenovan »vuzemnice«. Pravijo, »dokoder ovi dim, do taj ni kuge, pa tudi mráz tam hajdine ne pogubi«. S sveto vodo pokrope ponekod med Slovenci na veliko soboto vse stanovanjske in gospodarske prostore, po drugod hranijo to vodo vse leto za zdravlila.

Kadar se na veliko soboto med glorio pri maši »odklenejo« zvonovi, ki so »prišli iz Rima«, se naj kdor more, umije, zakaj nekateri verjamejo, da se človeka potem ne prime kuga, goriški Slovenci si s tem umivajo grehe, štajerski

se branijo mrzlice, koroški se pa med zvonjenjem valjajo po tleh, da bi jih čez leto ne bolel trebuh.

Na veliko soboto popoldne je »žegen«. V cerkev neso simbolične velikonočne jestvine blagoslovit. Po vinorodnih krajih hodijo duhovniki po fari blagoslavljat vino. Tam postavijo pred hišami mize z lepimi prtí, nanje pa jestvine in vino, križe in sveče. Še Valvasor popisuje ta običaj. Po drugod pa opašajo dekleta bele predpasnike, nalože v jerbas krače, potic, pirhov, hrena, alelujo, kruh itd., pokrijejo jerbas s prtom, ki je nalašč izvezen in kaže Kristusov monogram in mučilno orodje in je včasih prava ljudska veleumetnina. Jerbas mora biti na Gorenjskem kar se da visoko naložen (»kmečka baharija«) in skoraj je v navadi, da je pod kolačem zganjena na

Maksim Gaspari: *Pisanice*

dnu še velika blazina. Zato pa gorje punčari, ki bi se ji na poti spotaknilo, da bi padlo in bi se iz jerbasa zakotalil poleg drugega tudi blazinec! Ko stopajo dekleta iz cerkve, nastane med vrati silovita gneča, zakaj vera je, da se bo tista, ki bo prva zunaj, tisto leto prva omožila. Zato se zanimajo tudi fantje, ki pridejo gledat dirko. Potem je zopet dir, katera bo prej doma in se bo prej umila, zakaj tista bo dobila lepšega moža. Zvečer na veliko soboto pridejo fantje k dekletom že po pirhe. Ti so ne samo simbol kapelj Jezusove krvi, nego tudi simbol ljubezni. Gorenjke dajejo svojim izvoljencem po eden ali pa po tri ali po pet pirhov.

Če ni že v soboto, je procesija na velikonočno jutro. Vaški fantje se zlepa ali izgrda pobotajo in sporazumejo za to, kdo bo nosil bandero, oziroma, kateri trije ga bodo nosili, se pravi, kateri od vseh treh bo nosil srednji drog. Izključen je od te časti fant, ki še »nima ceglca«, oziroma, ki ni plačal fantovščine. Nemalokrat se zgodi, da veter bandero prevrne in je za fante velika sramota.

Na vse zgodaj se na velikonočno, ali kakor pravijo vzhodni Slovenci, »vuzemsko« jutro ponekod moli križev pot, potem je zopet obred umivanja, ki prepleta vse te običaje in pomeni zdravje, po maši sede družina polnoštevila za mizo in slovesno pokusi »žegen«. Tudi živina dobi od tega svoj del, kruh pa hren, samo mački na Goriškem ne privoščijo ničesar blagoslovljenega, ker da vedno »otreše žegen in svetega Duha«.

Hren je simbol Kristusovega trpljenja, krača njegovega telesa. Pirhi so pa zelo zanimivi. Pa se malo pomudimo pri njih.

Nekateri izvajajo pirhe iz poganskih običajev. Baje so jih Slovani od nekdaj za vuzem rdeče in rumeno barvali, »rumenemu soncu spomladi na čast«. Beseda pirh znači menda »rdeče«, Belokranjci in Stajerci rabijo pa tudi izraz »pisanice«. V antiki je bilo jajce simbol rodovitnosti in novega življenja. Cerkvena razlaga pravi, da znači jajce Jezusa, ki je od mrtvih vstal. Lupina pomeni grob, beljak rjuhe, rumenjaki pa Jezusa samega. Jajčne lupine se ponekod potresajo okrog hiše, da ne pride strupena žival blizu. Tudi kokošim se dajo ostanki lupin od pirhov, da bolje neso. Dolenjci trdijo, da žabe za vse leto utihnejo, če vržeš v lužo lupine blagoslovljenega pirha.

Pirhi so v raznih krajih na Slovenskem različno pisani. V zahodni Sloveniji so najčešče rdeči in z belim opisani, da kažejo srca, kri, kelih.

Pirhe mladina seka. Eden daje sekati, drugi pa mora pognati z dogovorjenim številom mahljajev novcev v jajce. Če zadene, je pirh njegov, če ne, vzame lastnik pirha novcev. Po drugod s pirhi trkljajo, valjajo, se pravi, jih spuščajo po poševni deščici na tla. Če spuščen pirh na tleh zadene tam že nastavljeni drugi pirh, vzame stavec oba. Tudi trkajo s pirhi: kateri ostane pri trku cel, zmaga.

Na velikonočno nedeljo jedo tudi posušene repne olupke pod imenom »Aleluja«. Aleluja je tudi znak vstalega Kristusa. Ponekod ne znajo pripraviti dobro te jedi, ponekod pa je izrednookusna.

Klopčič: Slovenska kmečka hiša

Tone Gaspari

Domov

Vračam se spomladi čez Čisto stran:

Zgodnja burja pregiblje pritlikavo brinje,
med belim telohom krvavo vresje cveti,
pri kapelici božje drevce trpi,
nad njim se širi češminje,
sonce je nad Javornikom kot metulj rumeno,
za sivim kamenjem ograda ob poti
skriva rast zeleno,
v leščevju tisoč mačic na vzmeteh visi.

Zdi se mi, da udarjajo pri Kamni gorici koraki,
kot da mi gre kdo naproti —
nikogar ni ...

Pri Svetem Roku Veliko noč zazvoni —
kakor bi kdo izgubljenca poklical,
se mi mudi.

Za Bogcem se stisne pot v grmovje,
vse svetlobno valovje
otemni,
da sem bled in sam.
Dobro, da ni ljudi,
ki bi se čudili:
»Kam pa ti? Kam?«

Vzpnem se na rob:
odpreta se Ravnik in Stražišče —
oko tam nekje domačijo išče,
zvonik, pokopališče
in ob zidu njen grob ...

»Vi ste gospod, gospod!«
me črni kos vika,
ko se za mano potika.
»Kaj iščete zdaj tod?«

»O, jaz nisem gospod!
Jaz sem sirota,
ki ne ve pravega pota,
odkar matere ni ...«

Smrt velikega angleškega admirala

Mogočna Anglija je uporabljala proti svojim nasprotnikom poleg topov tudi neko drugo orožje: zaprla jim je »okno v svet«, ali kakor pravi naš Prešeren »morja široko cesto«. Ker smo odvisni od vsega sveta, da se moremo preživeti in oblačiti, je prekinitev morskih potov za vsako državo usodno in storiti mora vse, da se reši iz take zadrege. V veliki svetovni vojni so Angleži svoje nasprotnike v glavnem užugali s tem, da so vse poizkuse železni obroč prebiti, preprečili. Dandanes imamo zopet isto sliko kakor pred petindvajsetimi leti: vsa pomorska pota so zaprta za sovražnike Anglije, ki se seveda z vsemi sredstvi bore proti temu strašnemu objemu.

Pred približno poldrugim stoletjem, koncem osemnajstega in začetkom devetnajstega stoletja, pa se je morala Anglija braniti proti samemu Napoleonu, ki je to državo strašno sovražil in poizkušal vso Evropo nahujskati proti njej. Toda Angleži so proti temu silnemu vladarju postavili svoje državnike in izredno spretno vojskovodje. Najpomembnejši je bil gotovo admiral Horacij Nelson. Njemu je pripadla velika naloga, da je prekrizal mnogo načrtov Napoleona in mu končno strl veliko in ponosno brodovje, s pomočjo katerega je hotel mogočni francoski cesar prepeljati zmagovito francosko armado v Anglijo in to državo kar tam doma uničiti. Toda zgodilo se je nasprotno.

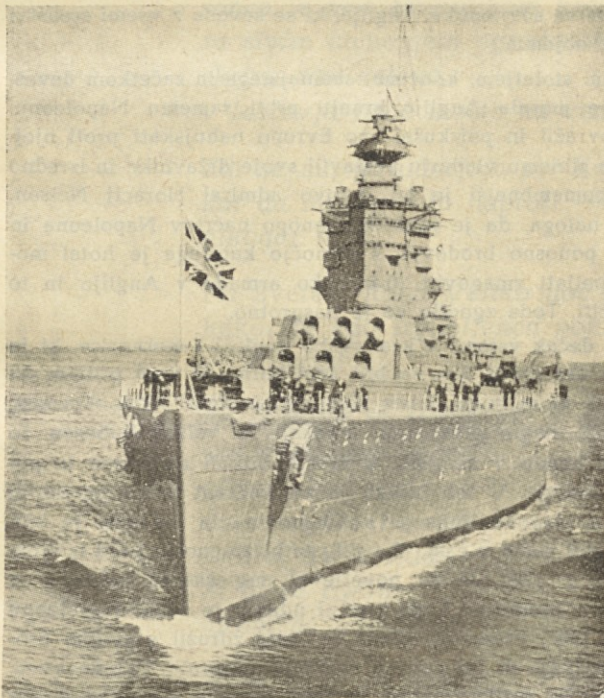
Nelson je že kot mlad deček vstopil v kraljevsko angleško mornarico, ki je že tedaj obvladovala velik del sveta. Ker so bili časi burni, je imel priliko, da je pokazal vse vrline, ki jih mora imeti dober pomorski častnik: hladnokrvnost, spretnost manevriranja ladij, naglo presojanje položaja in veliko ljubezen do domovine. Odlikoval se je kmalu v manjših, a vročih bitkah na morju in poverili so mu vedno večje naloge. V teh bitkah je bil večkrat težko ranjen in izgubil je celo eno roko, a njegova ljubezen do domovine in dolžnost je bila tako silna, da si je vse to štel samo v čast. V veliki bitki na morju pred izlivom Nila v Sredozemsko morje l. 1798. je že poveljeval angleškemu ladjevju in uničil je veliko Napoleonovo brodovje. Toda končni udarec je zadal Napoleonu na morju dne 21. oktobra 1805. Francoski cesar je tedaj združil s svojim brodovjem tudi velike španske ladje in jih poveril svojemu admiralu Villenneuveu. Toda Nelson, ki je bil tedaj že veliki admiral, je dobil povelje, da zapre dovoz vsakega živeža in drugih vojnih potrebščin brodovju, ki je bilo zbrano v pristanišču Cadizu, španskem mestu, ne daleč od Gibraltarske ožine na Atlantski strani.

Stražne ladje so že dne 19. oktobra naznanile, da sovražnik zapuša pristanišče. Nelson je ukazal, da ga hitre fregate ne izpuste izpred oči, sam pa se je z glavnim delom ladij držal v ozadju, da bi zvalil sovražnika v ugoden položaj za napad. Komaj se je dne 21. oktobra dobro zdanilo, je prišel na krov in z admiralske ladje »Victory« ugledal veliko nasprotnikovo brodovje, ki se ni moglo več umakniti usodnemu spopadu v bližini rtiča Trafalgar. Pod francoskim poveljstvom je bilo 33 velikih bojnih ladij in 7 fregat, Nelson pa je poveljeval 27 angleškim bojnim ladjam in sedmim fregatam. Bojne ladje so imele po večini vsaka po sto in več topov, tako da je od vsake strani bilo pripravljenih na pogubni boj daleč nad 2000 topov! Poleg tega je bilo na francoskih ladjah še 4000 rednih vojakov, med njimi mnogo najboljših strelcev s Tirolskega, da so tudi s puškinimi streli ubijali nasprotnike, posebno njegove oficirje.

Ko je Nelson ugledal sovražnika, ki se je z razvitimi jadri blizal v bojnem razporedu, je ukazal, da se njegovo brodovje razvije v dve dolgi vrsti in napade nasprotnika. Medtem, ko je na krovu vseh ladij zavlado mrzlično pripravljano topov in streliva in vsega, kar je bilo treba za boj — tudi pesek so potresali po krovu, da ne bi bilo spolzko zaradi krvi! — je Nelson molil v svoji kabini in napisal sledečo molitev:

»Naj mogočni Bog, ki ga častim, da moji domovini in v korist Evrope veliko in slavno zmago, ki naj je ne omadežuje nikdo s svojim slabim vedenjem in naj bo človekoljubnost po zmagi posebno značilna lastnost v britanski mornarici! Za sebe izročam svoje življenje Tistemu, ki me je ustvaril, in njegov blagoslov

naj pride na moja zvesta prizadevanja v službi za mojo domovino! Njemu se izročam, kakor mu tudi izročam pravično stvar, ki mi je bila zaupana, da jo branim. Amen. Amen. Amen.«

Največja angleška bojna ladja »Nelson«, imenovana po slavnem angleškem admiralu Nelsonu

Nato se je vrnil na krov, kjer je mirno in hladnokrvno izdajal povelja in pričakoval boja. Vedel je, da bo sovražnik prav posebno iskal priliko, da bo ubil njega samega, ki je toliko pomenil za Anglijo. Tudi je sovražnik jadral tako, da je pustil sebi odprto pot nazaj proti Cadizu, če bi se bitka nesrečno končala. Nelson pa je bil zmage gotov in enega od poveljnikov je vprašal, koliko ladij da misli, da bodo oplenili.

Kapitan mu je odgovoril, da bi bila zmaga posebno slavna, če bi mogli vzeti nasprotniku štirinajst ladij. Toda Nelson mu je rekel:

»Jaz ne bom zadovoljen, če jih ne bo vsaj dvajset!«

Nato je izdal zadnji ukaz, ki so ga z znaki sporočili od ladje do ladje in ga povsod z največjim navdušenjem sprejeli. Glasil se je takole:

»Anglija pričakuje, da bo vsakdo storil svojo dolžnost!«

Oblekel je svojo admiralsko uniformo, na kateri so na daleč žarele štiri zvezde, najvišja odlikovanja, polna dragih kamenov. Vabljev in nevaren cilj za ostrostrelce na sovražnih ladjah! Visoki oficirji so drug drugega vzpodbujali, da bi admiral pregovorili, da naj ne bo tako vidno oblečen. Toda že nekoč jih je zavrnil: »S častjo sem dobil ta odlikovanja in častno hočem umreti

z njimi!« Edini, ki bi se mu še upal prigovarjati, je bil zdravnik Beaty, a ta je bil nujno odpoklican s krova.

Kakor da bi vstajali velikani iz morja so rastle mogočne ladje druga pred drugo, da so se končno približale na strelno daljavo, tedaj na okoli 1100 metrov. Prvi so pričeli streljati Francozi, poizkušajoč daljavo. Ko so zatulile prve krogle nad Nelsonovo glavo, je ukazal kapetanoma dveh fregat v bližini, da naj ploveta nazaj ob bojnih ladjah ter sporočita kapitanom, da naj se bore po svoji uvidevnosti, če jim sedanji načrt ne bi dopuščal, da se čim preje spoprimejo z nasprotnikom. Dolžnost vsakega je, da pride čimprej ob bok sovražne ladje. Ko se je nato poslovil od kapitana Blackwooda, ki se je vračal na svojo ladjo, mu je še vzkliknil:

»Bog Vas blagoslovi, Blackwood; jaz vas ne bom več videl.«

Takoj nato je videl, kako je njegov podpoveljnik Collingwood zapeljal svojo ladjo sredi med sovražno ladjevje in se ustavil ob eni največjih sovražnikovih, ob »Santa Anna« ter jo začel obstreljevati s petdesetimi topovi naenkrat. Ob Collingwoodu je stal tedaj kapitan Rotherham in oba sta se s hvaležnostjo spomnila minulega dne, ko je prvi priznal Nelsonu, da se ne razume dobro z drugim. Takoj je poslal čoln po Rotherhama in ga za roko povedel k Collingwoodu. Pokazal jima je v daljavi blesteča jadra nasprotnika in rekel:

»Tam je svražnik; podajta si roke kakor prava Angleža!«

Sedaj je strašen grom topov že pretresal ozračje in morsko gladino. Nelsonovo ladjo so luknjale sovražne krogle, ki so hotele pred vsem uničiti vsa njena jadra ter jo tako onesposobiti za boj. Toda tudi na krov so krogle vseh velikosti kar deževale, posebno, ko je Nelsonova ladja »Victory« napadala mogočno štirinadstropno sovražnikovo »Santissima Trinidad«. Poleg Nelsona je eksplodirala torpedovska krogla. Naslednji strel je ubil v njegovi bližini osem mornarjev. Velika topovska krogla je nato udarila v jambor, zatulila med njim in Hardyjem, ki mu je v tem trenutku treska odbila naramnico in ranila nogo. Spogledala sta se in smeje je vzkliknil Nelson:

»To je pa preveč vroče delo, da bi moglo dolgo trajati!«

V tem se je »Victory« spopadla s sovražno ladjo »Redoutable«. Tako blizu sta si bili ladji, da so se topovi malone dotikali bokov in da so z »Victory« streljali z manj nabasanimi topovi, boječ se, da krogle ne bi prebijale sovražnikove ladje in udarjale v angleško ladjo »Temeraire«, ki se je borila na nasprotni strani bok ob bok z neko drugo ladjo. Toda druga stran »Victory« je sipala smrt ob enem tudi na sovražnikovi ladji »Bucentaure« in »Santissima Trinidad«!

Nelson je molil, da bi angleške ladje s sovražnikom ravnale čim bolj človeško. Dvakrat je ukazal ustaviti ogenj na »Redoutable«, ker je upal, da se bo udala. A ravno s te ladje, ki jo je po možnosti ščitil, ga je zadela smrtna krogla. Na jamborih sovražnika, ki je bil tedaj komaj 15 metrov oddaljen od njega, je bilo mnogo ostrostrelcev. On tega v pomorskih bitkah nikdar ni dovoljeval, ker se mu je zdelo tako počenjanje brezsmiselno morenje ljudi, ki je sicer ubijalo mornarje in poveljnike, bitke pa nikdar ni odločilo. Sedaj pa se je zabliskalo iz muškete na jamboru skritega strelca in krogla je zadela Nelsona v naramnico — zlato epoleto. Prebila mu jo je in prodrla skozi prsi do hrbtenice. Padel je na obraz, v kri svojega tajnika Scotta. Vzkliknil je proti kapitanu Hardyju:

»Končno se jim je posrečilo ubiti me, Hardy!« Hardy je prestrašen kriknil: »Gotovo upam da ne!« A Nelson mu je odgovoril:

»Da; prestreljeno imam hrbtenico!«

Ko so ga dvignili, je z zadnjimi močmi vzel robec in si pokrili obraz in odlikovanja, da ne bi mornarji vedeli, koga je zadelo. Izdajal pa je še povelja, kajti bilo je to šele sredi najstrašnejšega ognja, ko so se prve sovražni-kove ladje šele začele udajati. Vse ozračje je bilo polno dima in pretresa, ker so streljale ladje kar v celih vrstah in z vsemi topovi na posameznih straneh naenkrat.

Preko neštetihi trupel ranjenih in umirajočih ter mrtvih mornarjev so pre-nesli Nelsona v spalnico podoficirjev. Zdravniki so se kmalu prepričali, da ima Nelson prav in da je rana smrtna. Ukazal je zdravniku, naj ga takoj zapusti in naj gre pomagat onim, ki jim je še mogoče pomagati.

Še vedno pa se je živo zanimal za potek bitke in Hardy mu je povedal, da se je udalo že 15 sovražnih vojnih ladij. Toda umirajoči je zaklical: »Jaz sem jih hotel dvajset!« Poveljstva pa še vedno ni hotel izročiti nasledniku in ukazal je, da naj se usidrajo.

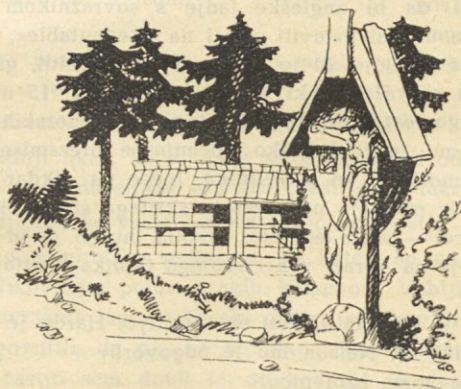
Kapitan Hardy je hotel oditi zopet na krov, pa ga je poklical Nelson nazaj in mu rekel: »Ne vrzite me čez krov. Če kralj ne bo drugače ukrenil, pokopljite me poleg mojih staršev.« Dostavil je čez nekaj časa še: »Hardy, poljubi me!« Ko je kapitan to storil, je Nelson vzdihnil:

»Sedaj sem zadovoljen. Hvala Bogu, svojo dolžnost sem storil.« Ginjen je njegov bojni tovariš še enkrat pokleknil poleg umirajočega, ga še enkrat poljubil in se tako za vedno poslovil od Nelsona, ki ga je začela zavest zapuščati.

Ko je na krovu dajal Hardy zadnja povelja in so grmele zadnje salve topov, je spodaj v mračnem ladijskem trupu sredi bolničarjev z vedno tišjim glasno ponavljal Nelson zadnje stavke: »Hvala Bogu, naredil sem svojo dolž-nost.« Tako je mirno umrl veliki junak, ki je do zadnjega trenutka delal in mislil le na blagor svojega naroda in Evrope. Da je žrtvoval svoje življenje zanj, mu je bilo samo po sebi umljivo!

Kakor v slovo so gremeli z ladij zadnji streli in udalo se je 18 sovražnih brodov. Le enajstim se je posrečilo rešiti se srečno nazaj v Cadiz, druge pa so pozneje Angleži ujeli. Toda poznejši viharji so potopili mnogo poškodovanih ladij, nekaj ujetnikov pa je pobegnilo. Angleško brodovje se je razdelilo. En del je odšel na stražo v Gibraltar, drugi del pa se je vrnil in spremil Nelso-novo ladjo »Victory« s truplom slavnega admirala v domovino. Tam so mrtvega Nelsona nad vse slovesno sprejeli in ga pokopali sredi drugih znamenitih mož pod cerkvijo sv. Pavla v Londonu. Anglija pa se je na osnovi Nelsonovih zmag tako okrepila, da je postala gospodarica vseh oceanov na zemlji.

Oton Gaspari:

Znamenje

Samo Jenko

Leteči modeli

Pri brezmotornih in motornih modelih imamo še nekoliko vrst, ki se med seboj močno razlikujejo. Predvsem sta to vrsti brezrepnih in pa tandem modelov; semkaj spadata še račni model in pa leteče krilo, ki je izpeljava brezrepega modela.

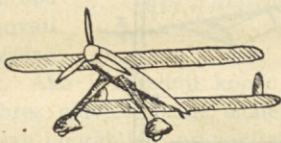
Brezrepi model nima repa, t. j. višinskega in smernega krmila; konca kril sta pomaknjena nazaj, izgubljena dela se pa pojavita na krilu, in sicer smerno na obeh koncih krila, višinsko pa je nameščeno vzdolž zadnjega roba krila.

Tandem modelu se je pa višinsko krmilo povečalo do velikosti krila, tako, da imamo dve krili, ki sta postavljeni ena za drugo; slovensko bi rekli temu modelu: model z zaporednimi krili; ker pa je izraz predolg in neprikladen, se poslužujemo tujega imena. Kljub temu, da se je višinsko krmilo povečalo, vendar je ohranilo svoje delo. Smerno krmilo se pa skoraj vedno preseli proti koncu krila (višinskega krmila).

Končno naj omenim še zadnjo »posebnost«: račni model. Čudno ime, vendar upravičeno. Model ima eno posebnost: leti namreč nazaj; ako smemo tako trditi, kajti naprej gre skozi zrak rep (višinsko krmilo), nato krilo in ako je motorni

Brezrepi model

Tandem model

Račni model

model, še vijak, ki model potiska (!) pred seboj. Smerno krmilo se je tudi v tem primeru preselilo proti koncema kril. Najbrže si težko predstavljate to pošast, vendar upam, da si jo boste s pomočjo slike lahko predstavljali.

Leteče krilo se razlikuje od brezrepega predvsem po lomljeni obliki krila, ako ga pogledamo spredaj, odpade pa tudi trup (imel), ako ni zmanjšan do najmanjše možnosti. V bistvu pa ga lahko prištevamo k brezrepim modelom. Ker se v zadnjem času precej deluje tudi na novi vrsti modelov, naj jo na kratko imenujem. To je vrsta avtožirov, ki spada k motornim modelom, ker ima vijak v vodoravni legi nad trupom, kot ga imajo prava letala-avtožiri. Kako izgleda tako letalo, ste si lahko že ogledali v dnevnikih, ki včasih prinesejo takšno sliko.

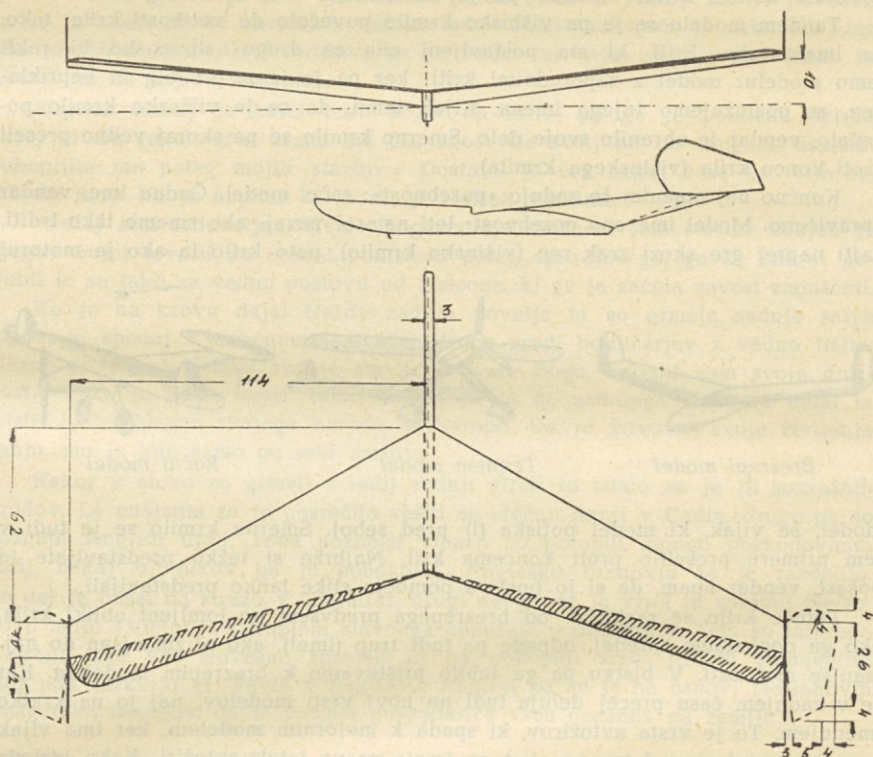
Pobližje se hočemo seznaniti z brezrepimi modeli, zato si bomo enega naredili. Omenim še, da so brezrepi modeli motorni in brezmotorni, do predzadnjega časa so delali mnogo poizkusov s pogonskim sredstvom — raketo. V zadnji konec trupa, za zadnjim robom krila so namestili raketo (ali pa več skupaj) in z avtomatičnim urejevanjem prižigali eno za drugo. Seveda so bili to modeli z veliko razpetino (do 2 m preko krila). Lahko si predstavljamo, kakšen »golaž« je nastal, ako je tak model treščil na tla, bil je pa tudi takoj v plamenu, zato so pa tudi pri vsakem takem spuščanju modela morali biti gasilci, da so v primeru »nezgode« požar omejili.

Ker si ne moremo nabaviti raket, niti plačati naših vrlih gasilcev, si bomo zgradili sobni model brezrepega letala, ki bo vsem v zabavo in veselje; starim in mladim. Poleg zadnjič opisanega modela je ta tudi eden izmed tistih, ki so

zelo priročni in ki poskrbijo, da imamo »za malo denarja veliko muzike«. Pa pričnimo z delom! Potrebovali bomo zopet:

En kos trdega risalnega papirja (Schölershammer) 240 mm dolgega, 100 mm širokega, eno deščico 2—3 mm debelo, 100 mm dolgo in 1015 mm široko, nekaj kleja, škarje, ravnilo s trikotnikom, šestilo in nekaj ščipalk, ki jih mamice uporabljajo pri obešanju perila na vrvice.

Na kos trdega risalnega papirja narišemo krilo, kot ga vidimo na sliki 4, v tlorisu; črtani del krila predstavlja višinsko krmilo, ki ga upognemo v blagem loku navzgor, seveda na obeh straneh enako visoko; črtkana dela na obeh koncih krila pa sta smerni krmili, ki ju upognemo navzgor, in sicer tako, da tvorita

Načrt modela

s krilom pravi kot. Ko smo si izrezali krilo, upognemo omenjene dele kot je treba, ravno tako pa ukrivimo krilo vzdolž razpetine tako, da izgleda, ako ga pogledamo od strani, kot del stene lonca ali valja. Da si boste to lažje predstavljali, vam slika prikazuje prerez krila v sredi, to je na mestu, kjer je prilepljeno na trup in prerez krila proti koncu krila, navzgor zavihani del je višinsko krmilo.

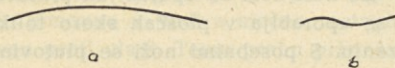
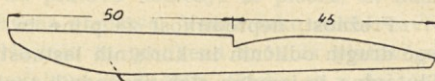
Iz deščice si izrežemo trup, prerišemo si ga s slike, ki ga kaže slika na naslednji strani. Na krivo izrezani del prilepimo krilo; ker pa je krilo upognjeno, moramo držati s prsti krilo na trup toliko časa, da se lepilo posuši, lahko pa si pomagamo s ščipalkami, kateri pripnemo tako, da se krilo tesno prilaga na trup, eno spredaj, drugo pa zadaj krila. Pri lepljenju krila na trup moramo paziti, da stoji trup pravokotno na krilu. Ko se je lepilo posušilo, ponovno ukri-

vimo krilo, ako se je izoblikovalo, poskrbimo, da stojita smerna krmila pravokotno na krilu in da nista zvita, temveč da stojita v smeri leta, da sta oba dela višinskega krmila enako vzdignjena in slednjič damo krilu za večjo stabilnost »V« obliko. Konca krila morata biti

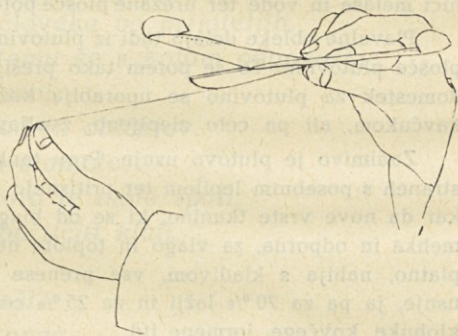
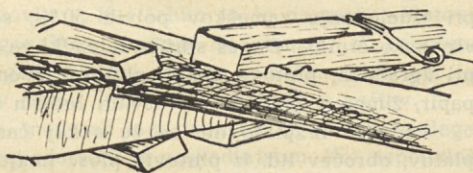
vzdignjena za 10 mm od sredine krila, ali sredina krila mora biti za 10 mm nižja od obeh koncev krila. Ko smo vse pregledali in popravili, primemo model za zadnji konec trupa in ga nalahno vržemo po sobi. Ako sta oba krila simetrična, bo model letel naravnost, sicer pa bo krožil v isto stran, na kateri je višinsko krmilo bolj vzdignjeno, ako pa sta oba dela enako vzdignjena, tedaj moramo iskati napako v smernih krmilih. S tem,

da bolj ali manj privihamo navzgor višinsko krmilo, spreminjamo drsni let modela. Ker je z velikostjo sprednjega dela trupa težišče že določeno, moramo toliko časa oba dela višinskega krmila vzdigovati ali spuščati, da bo model z višine 1 m letel približno 6 m daleč. Ako v sprednji konec trupa, kot je označeno na sliki, zabijemo žebliček brez glavnice, bomo model lahko startali tudi s pomočjo gumijaste vrvice, kakršno uporabljajo pri zavijanju malih paketov in katere dobimo za mal denar v drogeriji v obliki gumijastih krogov. Dva taka kroga zvežemo skupaj in jih uporabimo kot »fračo«. En konec primemo s palcem in kazalcem, na drugi prosti konec zakvačimo »kavelj« našega modela, ki držimo z drugo roko za konec trupa in s tem, da model povlečemo proti sebi, napenjamo gumijasto vrvico. Kc je dovolj napeta, — model ne sme biti nagnjen ne na desno ne na levo, — tedaj model izpustimo. Elastična vrvica se bo skrčila, pri tem bo pa dala modelu hitrost, da bo pričel leteti. Ako smo na prostem v mirnem vremenu, tedaj lahko vrvico nategnemo do kraja in model se bo v naše veselje pričel v zraku premetavati kot kakšno pravo letalo. S tem, da bolj ali manj zavijamo oba dela višinskega krmila, mogoče enega bolj kot drugega, ali pa nekoliko zavijemo smerni krili (vendar vedno obe na isto stran!), lahko dosežemo, da bo izvajal naš mali model čudovite akrobacije.

V šolski delavnici bomo delali te modele. Danes, ko je človek zavojeval zrak, mora že mladina stremeti za tem, da bo spoznala vse osnovne pojme letanja. V življenju vse prav pride. Kar pridno na delo! Ne obupajte, če se vam bo prvi model ponesrečil. Šele vaja napravi mojstra.

Trup v naravni velikosti in prereza krila
a v sredi, b proti koncu krila

Uporaba plutovine

Prožnost, neprodornost za pline in tekočine, malenkostna vrstna teža in še več drugih odličnih in koristnih lastnosti dajejo plutovini njeno visoko vrednost. Plutovina je izredno slab prevodnik toplote. Neverjetna je njena odpornost proti gnilobi in razpadanju. »Deviška plutovina«, kolikor je ostane v gozdu na licu mesta, noče segniti in ljudje jo morajo sežgati, če se je hočejo rešiti.

Že naši dedi so uporabljali plutovino. V sodobni industriji je plutovina snov, ki se uporablja v ploščah skoro toliko kot v obliki odpadkov, ki nastajajo pri rezanju. S posebnimi noži se plutovino lahko razreže v plošče tanke kot papir. Plutove plošče uporabljamo v prvi vrsti za rezanje zamaškov za steklenice in sode, dalje za plutove podplate, za ribarsko orodje, plavalne obleke, rešilne čolne, ribiške mreže, za podlogo v klobukih, za ovoje pri parnih napeljavah, za podlago pri nakovalih, za vložke pri pohištvu in še marsikje. Odpadke, ki znašajo pri izdelovanju zamaškov polnih 50 %, so prej le sežigali ter prodajali kot »špansko črnilo«. Danes služijo odpadki za »umetno plutovino«, plutovo kamenje pri zgradbah, plutovo usnje, plutovo lepenko, linolej, plutove preproge, ovojni papir, žimnice, plavače pri nočnih lučkah itd.

Podplati iz plutovine so že nekaj časa velika moda. Za izrezovanje podplatov, obročev itd. iz plutovih plošč imajo prirejene posebne modele z izbrušenimi ostrinami na spodnjem koncu. Z močnim udarcem po njih lete izrezane ploskve kar same izpod kovinskih rezil.

Več plutovih plošč skupaj izvrstno služi težkim tovornim vozovom kot plutova peresa. Tako so prožna, da vzdrže tudi sunke in pritiske, ki bi uničili najboljše kavčuk. Primerjati bi jih mogli le s stisnjenim zrakom. Tako prožnost dosežejo s tem, da za to določene plutove plošče namakajo in mehčajo v mešanici melase in vode ter urezane plošče potem stisnejo s hidravličnimi stiskalnicami.

Plavalne obleke delajo tudi iz plutovine. V nepremočljivo blago všijejo tanke plošče plutovine. To se potem tako prešije, da se ne gubanči in gnete. Kot nadomestek za plutovino se uporablja kožuhasta ali tkana volna, prevlečena s kavčukom, ali pa celo zlepljeno, zvaljano in s parafinom prepojeno žaganje.

Zanimivo je plutovo usnje. Prav tanke tablice plutovine namažejo na obeh straneh s posebnim lepilom ter pritisnejo oziroma vtisnejo vanje primerno blago, kar da nove vrste tkanino, ki se od blaga samega ne loči. Trdna je, pa lahka, mehka in odporna, za vlago in toploto neprodirna. Lahko se mečka in pere kot platno, nabija s kladivom, vse prenese brez škode. Tak predmet izgleda kot usnje, ja pa za 70 % lažji in za 25 % cenejši od njega ter idealno sredstvo za klobuke, kovčege, jermene itd.

Plutovih odpadkov pri rezanju zamaškov in podobnem ne zavržejo. Zrežejo, spilijo, zdrgnejo, zdrobe in zmeljejo jih po potrebi v najdrobnejši prah. S suho destilacijo jih predelujejo tudi v plin, katran in koks.

Iz odpadkov delajo tudi rešilne žimnice. 12,5 kg težka žimnica nosi lahko sedem ljudi, ne da bi potonila. Več skup zvezanih reši lahko celo posadko, kar je za ladje velike važnosti, posebno ker so žimnice izredno lahke.

Vsakdo pozna linolej in morda tudi linkrusto. To sta plutovi preprogi. Sestojita iz mešanice lanenega olja in plutove moke, kar se s posebnimi valjčki meša in valja v plošče. Da se trdnost plutove preproge še poveča, primešajo drobno narezane lase, bombaževa vlakna in drugo. Plošče potiskajo z vzorci in okraski. Podloga je iz papirja in blaga. Take preproge je lahko snaziti, so brez prahu,

za noge tople in duše ropot. Plutovina jim daje prožnost, mehko in odpornost. Linolej je izumil Anglež Walton.

Radi neprodčnosti za vodo in malenkostne teže je plutovina uvaževana gradbena snov. Pozabiti tudi ne smemo na plutovo kamenje in plošče, ki nam služijo v gradbenem področju kot osamitvena sredstva. Vanje tako rekoč zavijemo parne kotle, cevne napeljave itd. Nastaja ta gradbena snov iz plutovega prahu, pomešanega z lepilom, katranom, asfaltom in sličnim. Stiska se v določeni oblikah in suši ter je zelo trdna. Da se žagati in sekati ter jo vzdavajo kot kamenje ali kot opeko. Služi v prvi vrsti kot slab prevodnik toplote in vlage.

Da postane gradivo res povsem odporno proti vlagi, izpirajo plutov prah z milnico, ga posuše ter ga nato obdelujejo ponovno v vodi z močno raztopino apna, slednjič ga posuše in je tako zavarovan proti vlagi. Temu prahu primešajo potem na zraku razpadlo apno, kot lepilo mu pridenejo raztopino vodnega stekla, stiskajo vse vkup v posebnih vročih kalupih, nastalo »opeko« namažejo še s katranom ali asfaltom in imajo prvovrstno osamitveno gradivo. Glavna vsebina je plutovina.

Omeniti je treba še »umetno plutovino«. Kaj lahko jo je napraviti. Plutovi odpadki se zlepijo z navadnim knjigoveškim lepilom ter stisnejo v poljubne oblike. Seveda niso odporni proti vlagi kot pravi plutovi zamaški, in v tem je njihova slabost. Uporabljajo jih pač v svrhe, kjer voda ne pride v poštev.

Vsakovrstna je uporaba plutovine, moderna industrija ne izgubi niti malega odpadka, vse se predela in porabi v gospodarstvu in gospodinjstvu. Kot nepopolni nadomestek za plutovino je v rabi ponekod skorja črnega topola, mozek agave in korenina sladke koreninice.

Pregovori in reki

MADŽARSKI:

*Ptiča se spozna po perju, človeka po prijateljih.
Kdor s palico pozdravlja, temu se s kolom odgovarja.
Bog ne hiti, pa tudi ne pozabi.
Količor domov, toliko navad in običajev.
Svila in baržun ne skrijeta sramote.
Kdor hoče mnogo znati, mora le malo spati.
Tudi mladega volka ni treba učiti klati.
Darilo slepi sodnika.
Speča lisica ne ujame kokoši.
Tudi vse dolgo ima svoj konec.
Vse veliko se z malim začne.*

PORTUGALSKI:

*Prazen sod ima močan glas.
Prazen klas pokonci stoji.
Kjer siromaštva ni, tudi ni bogatije.
Kdor ni delj prišel kot do korita, temu je vsaka luža morje.
Zlato tudi jeklena vrata prebije.
Brat bratu najgloblje oči skoplje.*

Inž. Ferdo Lupša

Življenje Laotov

Rad se spominjam časov, ko sem živel med Laoti. Lepo je bilo, ko sem v njihovi družbi potoval po širnih planjavah, džunglah in prašumah in z njimi skupno taboril. Laoti so ljudje svoje vrste med vzhodnoazijskimi narodi. Spominjam se prekrasnih slik, ko je plamen sredi taborišč skrivnostno obseval njihove zagorele in divje obraze. Med živahnimi barvami tropskega zelenja in pod odsevi višnjevega neba so bile njihove rjave, mišičaste postave čudovite. Čutil sem, da so bili ti otroci prirode premalo slikoviti sami sebi in drugim in da so zato želeli s tetoviranjem svojih teles nadkriliti vso barvano okolico. V plametečih umetniško zaokroženih potezah so si porisali prsa, hrbet, roke, noge.

Pri naših tabornih ognjih smo vsakokrat govorili o dnevnih doživetjih, o prašumskih posebnostih, o demonih, o družinskih razmerah in drugo. Nikdar pa v družbi ni manjkala laotska pesem, ki je opevala ljubezen in pripovedovala pravljice o življenju duhov. Laot je kaj rad vesel. Skoraj vsak ima »ken«, posebne vrste piščalko iz trsja ali iz obrobnihi bambusovih cevi, ki jo vzame s seboj na pohode. Te laotske piščalke so mi posebno ugajale, kaj milo so doneli njih zvoki v mnoge tropske noči, v naselja, v prašume in džungle. V vsem podajanju so izražali tisto srečno prirodno čustvovanje, ki ga zamore doumeti in podati le ta svobodni, bogati in srečni svet.

Indijska žena iz Bengalije s kitaro

Brezskrbno je življenje Laotov. Priroda je bogata in plemena si laste ozemlje na obeh straneh vodnega območja srednjega dela velereke Mekong, tako v francoski koloniji Indo-Kini, kakor v vsem severnem delu kraljevine Siam. Priroda nudi vse, kar potrebuje posameznik za svoje življenje. Laot še ne pozna strasti, ki v deželah moderne civilizacije razjedajo človeško srečo. Za zunanji svet se ne briga. Siamska oblast zahteva od njega le majhne dajatve in davke, ki pa mu prav nič ne grene življenja. Čim več otrok ima družina, tem ponosnejši so starši, saj preskrba otrok ne povzroča nikomur skrbi. Laot ne dobi od svojega očeta ničesar, ker se starši ne brigajo mnogo za bodočnost svojih otrok. Saj skrbi za to priroda sama.

Uživajo riž in sadje. Prašuma, kjer imajo pravico vsi, nudi ne le samo sadje, korenje in zelenjavo, ampak tudi divjačino, med in vse drugo, kar potrebuje Laot v svojem skromnem domu. Potoki in jezera so polna rib in drugih vodnih živali, s katerimi se vsak lahko okoristi. Laot ne pozna posojilnice ne hranilnice ne strasti po kopičenju denarja, a vendar je bogat med najbogatejšimi; ima lepo duševno bogastvo: zadovoljnost. —

V laotski družina skrbita mati in hči za prehrano družine, obdelujeta riževu polje, gojita sviloprejke, predeta, tketa in barvata tkanino, izdelujeta obleko vsem članom družine. Žena pripravlja betel, reže tobak in zvija možu cigarete v lotosovo cvetno listje, ki ga uporablja namesto papirja. Laotinja ljubi na obleki živobarvane našive in je spretna v ženskem ročnem delu. V družinah laotskih plemičev »chao« sem videl v pravem orientalsko eksotičnem sijaju izdelane zlate našive, osobito na blazinicah in slavnostnih plaščih.

Očetje in sinovi pomagajo pri vseh domačih opravilih, mojstri pa so v rokodelstvu. Pletejo košare, mreže za ribolov, narejajo pasti za divjačino, gradijo bajte, vendar jim je najboljši posel lov in pohajkovanje po prašumi. Domače delo je tudi leseni plug z železno konico za obdelavo riževega polja, grablje namesto brane na preorani zemlji, stopa za luščenje riža, vrvi in drugi za vsakdanjo rabo potrebni predmeti. Nekateri so dobri kovači. Pridobivanje rudnin vrše prav preprosto, navajeni še iz davne preteklosti. Pravi mojstri so v keramiki, posebno v izdelavi laotskih vrčev, v zlivanju lakastih in barvastih predmetov za templje, v ornamentalnem izdelovanju srebrnih in zlatih posod in družinskih nakitov za dvorce laotskih mogočnejšev. Občudovanja vredna je izdelava dvokolesnega lesenega vozila »kvien«, v katerem ni nobenega železnega predmeta ne okova ne žblja. V tako vozilo vpregajo po dva bivola in je najvažnejše prevozno sredstvo za vse tovore po vseh laotskih planjavah.

Oblačila navadnih ljudi so preprosta. Iz davnih časov se je pri ženskah ohranil »pha sin« z lepimi našitimi ornamentami; to je siamskemu sarongu podobno krilo. »Pha hom«, poldrugi meter dolg živobarven, rumen, rdeč ali višnjev šal, nosijo ovit čez prsi. Vse to je izdelano doma iz surove svile ali polsvile z bombažem. Moški nosijo navadno našim spodnjim hlačam podobne dokolenke in kratko srajco ali suknjič. Največkrat pa hodijo z golim gornjim telesom brez klobuka v vročem tropskem soncu in imajo navadno le čez ramo poldrugi meter dolg šal, ki si ga čestokrat vežejo tudi krog pasu. Ko potuje, si Laot obesi čez ramo vreči podobno torbo z našivi živobarvnih okrasov. V njej ima spravljene najpotrebnejše reči: riž, suhe ribe, sadje, betel, tobak. V nožnici za zvezanim šalom ima džungelnož, ki mu služi pri prodiranju po džungli, da seka ovire. Če gre na lov pa vzame puško, običajno enocevko, ki jo nabija spredaj.

V bližini vsakega laotskega doma je bil zdavnaj na kolih zgrajen »sanchao«, to je majhna bajtica za bivališče duhov. Tukaj so darovali najrazličnejše pred-

mete. Pravljičice o nakopanih zakladih, ki jih varujejo duhovi, sem slišal dostikrat. Nekaterikrat se mi je posrečilo, da sem izkopal take pravljlične zaklade v bližini ruševin starih templjev, ki jih je v tej deželi veliko. Tako sem med ruševinami mesta Pimoi našel zakopano starinsko vazo, v kateri je bil z zemljo pomešan nakit. V neki drugi stari posodi pa sem našel pepel mrljica.

Posebno vrednost imajo razni talismani, ki varujejo nositelja pred zločinskimi napadi, pred zvermi, pred boleznimi in nezgodami, ki jih povzročajo hudi duhovi.

Posebno spoštovanje izkazujejo Laoti čarovnikom in čarovnicam. Ti izganjajo hudobne duhove iz obsedenih s kaj smešnimi ceremonijami. Čarovnik pripravlja in meša ljubezenske praške, dobavlja strupe v dobre in slabe namene. Čislan in spoštovan je tudi »mo laksa rok«, to je zdravnik, ki pripravlja zdravila iz rastlinskih in živalskih predmetov. Zdravijo s čaji ali praški, in sicer: nosorogovo kri, krokodilov žolč, črnega medveda, opice, pyton kače, divje svinje itd. Meso strupene kobre posuše in uživajo pri posebnih boleznih.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Vojaška sila balkanskih držav. — Romunija, ki ima 19,500.000 prebivalcev ima v vojnem času lahko 2,000.000 izvežbanih vojakov, Turčija 17,000.000 prebivalcev — 1,700.000 vojakov, Jugoslavija 15,600.000 prebivalcev — 1 milijon 600.000 vojakov, Madžarska 11 milijonov prebivalcev — 1,000.000 vojakov, Grška 6,900.000 prebivalcev — 700.000 vojakov in Bolgarska 6,170.000 prebivalcev — 600.000 vojakov.

Še nekaj o Finski. — Zanimalo vas bo, kako piše o Finski slavní nizozemski pisatelj H. W. van Loon v svoji knjigi »Ti in zemlja«. To je knjiga o zemljepisju. Takole piše: »Velik del Fincev — vzhodnih Fincev — prebiva še danes raztreseno po vsej Rusiji, le zahodne Fince so potisnili proti severu, na oni košček ozemlja, ki spaja Rusijo s Skandinavijo. Tamkaj so se naselili in tamkaj še sedaj žive. Nekaj Laponcev, ki žive po gozdovih, jim ne povzročajo nikakih težav; največ pa se jih je pred Fincem umaknilo na Laponsko, na Skandinavski polotok in se počasi privajajo na evropsko civilizacijo. Finska se od vseh evropskih dežel močno razlikuje. Pred deset tisočimi leti je bila dežela v ledeni dobi pokrita z ledeniki. Le-ti so postrgali prst z zemlje, tako da je je danes komaj 10 odstotkov uporabne za poljedelstvo. Ledeniške morene in kameenje, ki so ga nosili s seboj premikajoči se ledeniki, so zasuli izhode mnogih velikih dolin. Ko se je pričelo veliko talenje, so se te doline napolnile z

vodo. Tako so nastala nešteta jezera, s katerimi je Finska posejana. Vseh jezer in jezerc je okoli 40.000. Skupno z močvirji zavzemajo 30% vse dežele. Mogočni gozdovi jih obkrožajo in le-

teh je 60% vse finske površine. Ti gozdovi so neizčrpni zaklad za produkcijo papirja vsega sveta. Del lesa pre-

delajo že doma v papir. Toda Finska nima premoga. Ima pa reke, v katerih je nakopičena neizmerna pogonska sila. Ker je finsko podnebje takšno kot švedsko, so reke pet mesecev v letu zakopane v led. V tem času tovarne počivajo. Helsinki je glavno mesto, prav tako pa tudi glavna izvozna luka za finski les. — Predno pa končam to poglavje, bi vas rad opozoril, kakšnega pomena je izobrazba za ljudstvo. Granitni most med Skandinavijo in Rusijo so zasedli Finci, ki so mongolskega porekla. Zahodni Finci so živeli pod nadoblastjo Švedov, vzhodni, ki se imenujejo Karelijci pa pod rusko. Po petih stoletjih vpliva švedske kulture so se zahodni Finci razvili v civiliziran evropski narod, da lahko tekmujejo z narodi mnogih dežel, ki so imeli mnoge boljše zemljepisne pogoje za svoj razvoj. Karelijci pa so še danes prav na isti stopnji omike kakor pred 500 leti. Finci so prišli v dotik s slovansko kulturo šele leta 1809., ko so morali Švedi to deželo odstopiti Rusiji. V Finski analfabetov sploh ni, morda samo 1%, v ruski Kareliji (kjer prebivajo prav tako Finci) pa je 97% prebivalcev nepismenih.

Vojna. — Namenoma »Razori« do sedaj niso prav nič pisali o sedanji vojni, ker je v vseh dnevnih časopisih teh strahot že kar preveč. Toda vsi živimo pod vtisom nečesa hudega in zato priobčujemo v tej številki nekaj pretresljivih slik iz rusko-finske vojne.

Slike nam kažejo strašne prizore v trenutku, ko so pribučali nad neko mesto ruski aeroplani. Ljudstvo se je po prvem alarmu razbežalo v hoste, kajti aeroplani ne mečejo samo bomb. Kakor vidimo na prvi sliki, se napadajoči aeroplani zaženejo skoraj navpično proti zemlji in posadka strelja s strojnicami na bežeče ljudstvo. Na drugi sliki vidimo dva otroke, ki sta pribežala v gozd in se skušala skriti pred grozno pošastjo, ki siplje smrt

naokoli. Tretja slika pa nam kaže skupino finskih otrok v gozdu, ko bučijo nad njimi sovražni aeroplani. Samo pogledajte te uboge, od smrtne groze spачene obraze! Vojna je zlo. Toda pripravljeni moramo biti na vse, da se bomo lahko znašli tudi takrat, če nas kaj hudega doleti. Vse slike smo posneli iz finske ilustrirane revije »Suomen Kualehti«.

Hladna razsvetljava. — Znanstveniki že dalj časa iščejo načina, kako bi pridobili svetlobo, ki ne izžareva niti najmanjše toplote. Dejali boste — saj imamo električno žarnico. Toda tudi žarnica se počasi ogreje. Visokovratne žarnice se tako segrejejo, da jih ne moreš niti prijeti. Mrzlo razsvetljavo bi pred vsem uporabljali v tovarnah za eksplozive. Sedaj pa poročajo časopisi, da se je nekemu japonskemu kemičarju posrečilo odkriti tako svetlobo. To svetlobo proizvajajo nekatere bakterije v morski vodi. Japonski kemičar je iznašel način, da tem bakterijam podaljša življenje in da jim celo ojači svetlobo. Zdaj pa mora seveda napraviti tudi posebno bakterijsko svetilko, da bo lahko to svetlobo praktično uporabil.

Cigani — vremenski preroki. — Nemirni cigani, vedno blodeči iz kraja v kraj, so nujno navezani na vremenske spremembe. Zato se je pri njih do visoke mere razvil čut za napovedovanje vremena. Tudi naš kmet pozna taka pravila, zlasti za spremembe od dne do dne. Cigani pa so celo unojstri v napovedovanju za dolgo dobo, za ves letni čas.

Tako pravijo, da bo zima zelo stroga, če so zajci jeseni zelo mastni, ali če vrabci nosijo slamo v svoje gnezdo, dalje če mravlje jeseni svoje kupe pokrijejo z listjem in travnatimi bilkami, če se deževniki zarijejo globoko pod zemeljsko površino, če sobni pajki spletajo več mrež drugo nad drugo in če ptice zgodaj odpotujejo.

Z neugodno pomladjo je treba računati, če ptice v jatah nemirno letajo sem in tja, in če se žuželke, ki so se že pokazale, naenkrat zopet skrijejo. Poletje bo zelo suho, če začnejo race in gosi zelo zgodaj spomladati nesti.

Kakor drugi primitivni narodi sklepajo tudi cigani na bodoče vreme iz vremena nekega določenega dne. Tako pravijo, da kakršno je vreme okoli Božiča, tako je v velikih obrisih v vsem letu. Svetla in jasna božična noč pomeni suho poletje. Če je novoletno jutro rdeče, bo v tem letu umrlo mnogo ljudi in poletje bo zelo deževno in vetrovno. Če pada na dan sv. Jurija sneg, tedaj lahko računamo na prijetno poletje; če pa tega dne dežuje in grmi, tedaj bo v poletju mnogo toče. Jasno vreme na veliki teden pomeni viharno poletje. Dež na dan sv. Ivana in o Binkošti pomeni vroče poletje z nevihtami. Če po odhodu lastovk stalno dežuje, bo zima pozno nastopila in bo topla. Če sneži v noči na dan sv. An-

dreja, bo sneg dolgo časa obležal in zima bo hladna.

Marsikatero teh pravil sloni na prirodnem ozadju, mnoga pa spadajo med vraže. Tako napolnijo cigani v noči na sv. Andreja gosje pero s soljo in ga obesijo z odprtino navzdol v kakem zaščitenem prostoru. Če se je sol po enem tednu stopila in iztekla, tedaj bo pozimi mnogo snega. Če je sol vlažna, pa je ostala v peresnem tulcu, tedaj nastopi pozimi često toplo, južno vreme, če pa ostane sol popolnoma suha, potem je zima kratka in mila. V isti noči na sv. Andreja potresejo pred vrata semena svinjske dušice in jih naslednje jutro vržejo v ogenj. Če zrna zgore glasno prasketajoč, tedaj bo zima suha, toda zelo mrzla. Ko cigan zasliši spomladi prvi grom, si odreže od prvega drevesa kos skorje; če je notranja stran zelo vlažna, bo poletje zelo deževno, če pa je suha, ima poletje pretežno jasno vreme. Če najdejo cigani poleti mnogo prepeličjih jajc, ki so sicer bila valjena, niso se pa izlegla, tedaj lahko upamo na jasno jesen. (Proteus)

Molibdenova ruda. — Kaj pa je to? To je ruda, iz katere pridobivajo važno kovino molibden, ki se topi šele pri 2.620° Celzija. Njena specifična teža je 10.2. Molibden uporabljajo v poslednjem času za izdelavo posebne vrste plemenitega jekla za elektrometallurgijo. Na vsem svetu pridelajo tega jekla v enem letu približno 10.000 ton. Največ te rude nakopljejo v Koloradu, nadalje v Meksiki, nekaj malega pa še na Norveškem, v Maroku, v Avstraliji, na Finskem, Kanadi, Kongu in na Turškem. To rudo pa kopljejo tudi v Mežici. Nakopljejo jo približno 20 ton na leto, ki jo pa vso izvozimo na Francosko. Našli pa so precej bogata ležišča te rude tudi v bližini Vranjske banje v Srbiji.

Risba učenca mešč. šole iz Trziča: Sv. Sava se poda v samostan